

6. Modeli i metody upravleniya personalom / Pod red. Ye. B. Morgunova (2001) [Models and methods of personnel management / Ed. E. B. Morgunova]. M.: ZAO «Biznes-shkola «Intel-Sintez» [in Russian].
7. Obespecheniye psikhologicheskoy bezopasnosti v obrazovatel'nom uchrezhdenii; pod red. I. A. Bayevoy [Ensuring psychological safety in an educational institution]; under the editorship of I. A. Baeva. SPb.: Speech. 2006 [in Russian].
8. Pevzner, M. N. & Shirin, A. G. (2008) Organizacionnoe razvitie sovremennogo vuza i problemy korporativnoj kul'tury [Organizational development of a modern university and corporate culture problems]. *Chelovek i obrazovanie – Man and education*, 2(15). 16–21 [in Russian].
9. Smagina, V. V. & Golosov, O. V. (2011) Opredelenie termina «korporativnaja kul'tura» [Definition of the term “corporate culture”]. *Vestnik Tambovskogo universiteta. Serija: Gumanitarnye nauki – Bulletin of the Tambov University. Series: Humanities*, 12-2(104). 532–534 [in Russian].
10. Chizhikova, E. S. (2016) Issledovanie tipa korporativnoj kul'tury studencheskogo soobshhestva s pomoshh'ju metoda OCAI K. Kameron i R. Kuinna [The study of the type of corporate culture of the student community using the OCAI method of C. Cameron and R. Quinn]. *Sovremennye problemy nauki i obrazovanija – Modern problems of science and education*, 3. 352 [in Russian].
11. Blynova O. Y., Holovkova L. S. & Sheviakov O. V. (2018) Philosophical and sociocultural dimensions of personality psychological security. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 14. 73–83. <http://ampr.diit.edu.ua/article/view/150750>.
12. Boros S., Curseu P.L., Miclea M. (2011) Integrative tests of a multidimensional model of organizational identification. *Social Psychology*, 42(2). 111–123. doi:10.1027/1864-9335/a000051.
13. McKinnon J. L., Harrison G. L., Chow C. W., Wu A. (2003) Organizational culture: association with commitment, job satisfaction, propensity to remain, and information sharing in Taiwan. *International Journal of Business Studies*, 11(1). 25–44.

УДК 159.922:316.774

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-1-18>

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ТОЛЕРАНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Кириченко Віктор Васильович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної та практичної психології

Житомирський державний університет імені Івана Франка

viklorenc@gmail.com

orcid.org/0000-0002-5210-6304

Сучасне інформаційне суспільство має високий ступінь інформатизації всіх процесів соціальної життєдіяльності, що змушує пересічну людину постійно обробляти велику кількість інформації та бути на постійному зв'язку з інформаційною мережею.

Мета роботи – визначити, наскільки стабільна та прогнозована аперцепція майбутнього у членів інформаційного суспільства, яким чином тривалість взаємодії з інформаційним середовищем впливає на особистісну толерантність до невизначеності. Передбачається, що досліджувані, які орієнтовані не на суспільно прийнятну програму життєвого шляху, матимуть низький рівень толерантності до невизначеності та неструктуровану аперцепцію майбутнього.

Методи. У роботі використано опитувальник О. Луковицької «Шкала толерантності до невизначеності Д. Маклейна» (1998 рік), розроблений на основі оригінальної шкали толерантності до невизначеності MSTAT-I Д. Маклейна. Для вивчення рефлексії дискретності життєвого шляху особистості було використано метод опитування. З метою визначення взаємозв'язку тривалості споживання інформації й особистісної толерантності до невизначеності використано кореляційні методи.

Результати. За результатами дослідження ми виявили, що досліджувані, які орієнтовані на суспільну програму розвитку, мають структуровану аперцепцію майбутнього, цілісно уявляють власний життєвий шлях. У досліджуваних цієї категорії спостерігається високий рівень толерантності до невизначеності та найнижчі, порівняно з іншими досліджуваними, показники тривалості споживання інформаційного контенту. У досліджуваних, які мають унікальну програму життєвого шляху, спостерігається низький рівень толерантності до невизначеності, схильність до тривалого споживання інформаційного контенту. Життєвий шлях усвідомлюється в контексті найближчого майбутнього та немає закінченої структури.

Висновки. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві має низький рівень толерантності до невизначеності, що змушує її перебувати в постійному зв'язку з інформаційною мережею. Це призводить до необхідності інформатизації соціальної життєдіяльності суспільства та формування в її членів високого рівня інформаційної залежності.

Ключові слова: інформація, інформаційне суспільство, соціальна віртуалізація, інформаційна мережа, аперцепція майбутнього, рефлексія життєвого шляху, життєва подія.

PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF PERSONALITY TOLERANCE TO UNCERTAINTY IN MODERN INFORMATION SOCIETY

Kyrychenko Viktor Vasylovych,

Ph. D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Social and Applied Psychology
Zhytomyr Ivan Franko State University

viklorenc@gmail.com
orcid.org/0000-0002-5210-6304

Purpose. Modern information society has a high degree of information to all processes of social life, which causes the average person to constantly process a large amount of information and be in constant communication with the information network. The purpose of the paper is to determine how stable and predictable is the perception of the future by members of the information society and how the duration of interaction with the information environment influences personal tolerance for uncertainty. Researchers who are not oriented towards a socially acceptable life path program are expected to have low levels of uncertainty tolerance and an unstructured perception of the future.

Methods. The study used standardized survey methods that were processed using descriptive statistics. Diagnosis of personal uncertainty tolerance was conducted using the D. McLane "Indefinite Tolerance Scale" questionnaire. The binding between the duration of consumption and the level of personal tolerance for uncertainty was determined by correlative research methods.

Results. According to the results of the study, we found that the researchers, who are oriented to the public development program have a structured perception of the future, holistically imagine their own life path. The subjects of this category have a high tolerance for uncertainty about the lowest, compared to other, indicators of the duration of consumption of information content. Researchers who have a unique life course program have a low level of uncertainty tolerance, a tendency for long-term consumption of information content. The life path is perceived in the context of the near future and there is no complete structure.

Conclusions. Personality in modern information society has a low level of uncertainty tolerance, forcing it to stay in constant touch with the information network. This leads to the need to inform the social life of society and to form a high level of information dependence of its member.

Key words: *information, information society, social virtualization, information network, apperception of future, reflection of life path, life event.*

Вступ

Сучасне інформаційне суспільство характеризується високим ступенем інформатизації всіх процесів соціальної життєдіяльності. Опиняючись у вирі інформаційного хаосу, пересічна людина дедалі частіше втрачає відчуття особистої безпеки, що зумовлене утрудненням прогнозування майбутнього. Віртуальний світ живе за своїми законами, які суперечать тим, що визначали соціальну життєдіяльність особистості впродовж попередніх поколінь. Чим більше людина занурюється в таємниці світу, вивчає та дізнається, тим менш захищеною вона відчуває себе в ньому. Втрачається відчуття безпеки майбутнього, його аперцепція, що змушує перебувати в постійному інформаційному зв'язку із соціальним середовищем. Епоха інформаційного хаосу породжена безупинним оновленням інформаційного контенту у планетарних та вузькотериторіальних масштабах. Інформація не просто накопичується – вона самостійно циркулює світом, змінюючи уявлення про нього та відкриваючи нові небезпеки та можливості. Над сучасною людиною висить не лише загроза втрати ідентичності під тис-

ком трендів моди: існує цілком реальна можливість опинитися в самісінькому вирі небезпеки «економічної», «юридичної», «політичної», «культурної». Чим більше людина знає, тим яснішим є розуміння того, що насправді загроза життю є не «десь там», а поруч, кожний із пересічних членів суспільства ходить по «лезу ножа». Частина суспільства так і не еволюціонувала до життя в умовах суспільної невідомості та перебуває в умовах інформаційного стресу, витрачаючи значну частину свого життя на аналіз інформаційних індикаторів дійсності з метою збереження більш-менш стійкої картини світу. Нестійкість ідентифікації та постійна рольова варіативність не дають пересічній людині сконструювати монументальну картину світу, побудувати стійкий ціннісно-смисловий каркас, який слугуватиме основою індивідуальної та колективної інтерпретації світу. У сучасну інформаційну епоху не можна нічого приймати за основу, за істину, потрібно постійно перевіряти інформацію, уточнювати факти, валідизувати знання. «Хто примножує знання, примножує відчай» (Соломон, із книги «Еклезіаст»), що в сучасних умовах транспонується як

усвідомлення того, що пізнання світу є нічим іншим, як пізнанням власної некомпетентності, обмеженості, неспроможності достеменно зрозуміти світ. Єдине, до чого може прийти людина, – це до визнання того, що ніщо не істинне, усе перебуває в релятивних взаємозв'язках, має безліч інтерпретацій і сприймається тією мірою (повно або частково), яка доступна для людини.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Ідеологи появи інформаційного суспільства Е. Тофлер (Тофлер, 2002) та Д. Белл (Белл, 2004) передбачали, що умови життєдіяльності в ньому будуть обтяжені хаосом стрімкого суспільного, культурного та науково-технічного розвитку. Для пересічної людини сучасності аперцепція майбутнього неможлива в контексті пізнання минулого попередніх поколінь. «Шок майбутнього» полягає в тому, що його як такого немає, воно неможливе в континуумі численних варіантів розвитку, які неможливо спрогнозувати, до яких психологічно важко підготуватися.

У сучасному інформаційному суспільстві людина живе в умовах постійного стресу, який пов'язаний із різними стресогенними чинниками, які можуть підсилювати один одного, та в результаті дестабілізувати активність особистості в соціальному середовищі. Знання про світ, а особливо про ті небезпеки, які він приховує, дестабілизують особистісний простір людини. До міжособистісних стресорів відносять ті сфери соціальної активності, у межах яких перебуває доросла особистість: фінансовий стрес, міжособистісний стрес, сімейний стрес, суспільний стрес, екологічний стрес, робочий стрес (Вонг, 1993). Найбільш травмуючими є стресори майбутнього, які змушують особистість постійно готуватися до подій, які можуть трапитися в її житті. Тривоги та невдачі майбутнього, які можуть бути як реальними, так і надуманими, можуть створювати більший стрес, ніж реальна фізична небезпека. У стрімкому та динамічному світі дестабілізується суб'єктивна аперцепція майбутнього та деформується його індивідуальна семантична репрезентація.

Одну із проблем світової глобалізації У. Бек вбачає в порушенні традиційних взаємозв'язків між різними соціальними інститутами. Це спричиняє ситуативну дезорієнтації людини, змушує шукати альтернативні шляхи розв'язання завдань, призводить до перманентного стану невизначеності (Бек, 2001). Великий прорив у галузі медіавпливу відбувся після появи телебачення. Аудіовізуальна інформація є легкою для

засвоєння, вона не потребує надмірного обмірковування та має можливості для формування стійких емоційних переживань (Goncharov, 2010). Розробляючи проблему формування образу світу, В. Моляко зазначає, що сучасне суспільство не може повністю контролювати інформаційні процеси, тому виникає проблема зниження психологічної безпеки особистості та збереження психічного здоров'я під час усвідомленого та хаотичного споживання інформації (Моляко, 2018). У XXI ст. з'являється новий вид інформаційних мереж, які відрізняються від попередніх традиційних засобів масової інформації: інтернет і віртуальні соціальні спільноти. Вони були результатом технологічної глобалізації світу, утворили нові, принципово інші, ніж державні чи етнонаціональні об'єднання, взаємозв'язки між членами суспільства. У їхніх межах діють інші закони соціальної життєдіяльності, цифрова мережа стала зручним простором для здійснення активності для більшості людей, які відчували психологічний дискомфорт у реальному, фізичному середовищі.

2. Методологія та методи

У дослідженні було використано методи стандартизованого опитування, результати яких оброблялися за допомогою методів описової статистики. Діагностика особистісної толерантності до невизначеності проводилася за допомогою опитувальника «Шкала толерантності до невизначеності Д. Маклейна». Взаємозв'язок між показниками тривалості споживання та рівнем особистісної толерантності до невизначеності визначався за допомогою кореляційних методів дослідження.

3. Результати та дискусії

Епоха «інформаційного хаосу» має безліч пасток та небезпек для пересічної людини. Перша з них пов'язана з небезпекою публічності та необхідності реагувати на суспільне багатоголосся очікувань, трендів, міфів. Цифрова інформаційна мережа, навіть за умови того, що дехто із причин загостреної потреби в усамітненні принципово не є її учасником, викладає реальну історію інтимного життя у світлинах, дописах, коментарях інших персон, з якими ми контактуємо. У сучасних умовах досить важко окреслити межі публічності, тому пересічна людина живе ніби в акваріумі виставкового центру під прицілним наглядом відвідувачів. Друга небезпека пов'язана із включенням особистості у глобальний контекст життєдіяльності, а отже, кількість тих проблем, очікуваних небезпек, які оточують особистість, збільшується в рази. В умовах суспільної глобалізації

проблеми планетарного масштабу починають домінувати над проблемами індивідуального характеру. Життя «десь там» стає важливішим, ніж «тут і тепер». Здебільшого психологічним тягарем стає людське осягнення власної неможливості подолати чи хоча б контролювати проблеми планетарного характеру. Третьою небезпекою сучасного інформаційного суспільства є початок великої ідеологічної протидії. Розвести, навіть по віддаленим матеріковим полюсам, глобальні конгломерати «ми» та «вони» неможливо, на жаль, розміри Землі скінченні. Людство прийшло до того, що майбутнє співіснування має будуватися за іншими принципами включення (інклюзії) у колективні форми життєдіяльності. Нівелюються традиційні канони територіальної ідентифікації спільноти на рівні держави: расові, етнічні, політичні, релігійні. Світ майбутнього – це світ, де кооперація та диференціація відбуватимуться хаотично та підпорядковуватимуться законам групової доцільності. У цих умовах пересічній людині важко відмовитися від віками накопиченої практики сприйняття дійсності. Моделі сприймання сучасності дисонують з ідеологічними рудиментами минулого. Хаотизація та невизначеність стають постійним атрибутами життєдіяльності особистості в умовах сучасності. Для пересічного представника суспільства важливий постійний зв'язок із центром еталонних відображень світу, із системою цінностей, які в подальшому стають основою побудови стратегії світосприйняття особистості. Яким чином буде проходити процес взаємодії з інформаційним контентом, від заперечення до повного включення у вже сформовану модель світу, залежить від того, наскільки система цінностей комунікатора збігається із системою цінностей цільової аудиторії. Проблема полягає в тому, які із цінностей є актуальними, які з них є частиною «я» та групової більшості «ми», а які належать «вони». У цих умовах важко визначити, на які оцінку й увагу заслуговує контент, наскільки він цінний і доцільний у системі картини світу індивіда.

Нами було проведено дослідження взаємозв'язку між показниками толерантності особистості до невизначеності та темпоральними показниками інформаційної активності особистості (час споживання інформації). За емпіричний метод вивчення рівня толерантності до невизначеності ми обрали опитувальник О. Луковицької «Шкала толерантності до невизначеності Д. Маклейна» (1998 р.), розроблений на основі оригінальної шкали толерантності до невизначеності MSTAT-I Д. Маклейна.

У дисертаційному дослідженні О. Луковицької, де був валідизований опитувальник, авторка приходить до висновку, що люди, які мають збагачений культурний досвід, емоційно насичене життя, більш стійкі до невизначеності. Також було встановлено, що на рівні особистісних рис досліджувані з високим рівнем толерантності до невизначеності мають високі показники за чинниками Е (домінантність), Н (сміливість), М (мрійливість), Q1 (радикалізм) за 16-PF Р. Кеттела (Луковицька, 1998).

Метою нашого дослідження є вивчення кореляційних зв'язків між показниками тривалості споживання інформації та рівнем толерантності до невизначеності. Опираючись на результати дослідження О. Луковицької, ми передбачаємо, що досліджувані, які тривалий час упродовж доби споживають інформацію з медіазасобів, є більш стійкими до ситуацій невизначеності. З іншого боку, ті досліджувані, які не споживають інформаційний контент із невідконтрольних держав чи іншим громадським структурам засобів масової інформації, опікуються проблемами охорони психічного здоров'я, на нашу думку, матимуть низький рівень толерантності до невизначеності.

Ми диференціювали досліджуваних юнацького віку на три категорії, як-от: 1) особи, які орієнтовані на культурну детермінацію життєвого шляху й осіб; 2) особи, які орієнтовані як на виконання культурної програми, так і на додавання власних елементів у життєвий шлях; 3) особи, які переважно використовують для дискретного поділу життєвого шляху події індивідуального значення та не орієнтовані на події, які пропонує культура (відповідно до результатів дослідження 2010 р. (Кириченко, 2010)). За результатами дослідження за методикою «Шкала толерантності до невизначеності Д. Маклейна» ми визначили, що досліджувані першої групи мають високий показник толерантності до невизначеності ($\bar{x} = 79$), досліджувані другої групи мають рівень толерантності до невизначеності $\bar{x} = 92$, у досліджуваних третьої групи рівень особистісної толерантності до невизначеності $\bar{x} = 114$. Ми можемо припустити, що досліджувані, які орієнтовані на культурну програму розвитку, більш упевнені у своєму майбутньому, оскільки цілковито покладаються на соціальне середовище у плані конструювання власного життєвого шляху. Натомість досліджувані, які мають високий потенціал для протидії культурі чи принаймні пропонують власну програму індивідуальної життєдіяльності, перебувають у ситуації особистісної

невизначеності. Вона призводить до того, що людина намагається реалізувати власну життєву програму в умовах постійної оцінки суспільством її прийнятності для конкретної культури. Це змушує досліджуваних третьої групи постійно вивчати середовище шляхом хаотичного, безсистемного сприйняття інформації, що створює додаткові навантаження на психіку людини, змушує її постійно вивчати зміни середовища та ставлення зовнішнього світу до неї.

Нами було досліджено взаємозв'язок між тривалістю споживання інформації й особистісною толерантністю до невизначеності. За результатами нашого дослідження ми визначили, що кореляційний зв'язок між показниками тривалості споживання інформації та толерантністю до невизначеності перебуває на рівні $\rho = 0,27$ (коефіцієнт кореляції Спірмена). Це свідчить про те, що в осіб юнацького віку наявна залежність між тривалістю споживання інформації та толерантністю до невизначеності. Спостерігається прямий зв'язок між явищами: часове збільшення тривалості споживання інформації призводить до зменшення показників толерантності до невизначеності, хоча статистичний показник не вказує на сильний прямий зв'язок, а може розцінюватися як наявність певної тенденції.

На наступному етапі досліджувані були поділені нами на три категорії, які орієнтовані на споживання інформації певного змісту. *Перша група*: новини в державі, події за кордоном, події в регіоні проживання (місто, область). *Друга група*: спорт, наука й освіта, самоосвіта та науково-популярна інформація, мистецтво (музичне, художнє, театральне тощо). *Третя група*: інформація для вирішення поточних завдань (курс валют, погода, контактна інформація, рецепти страв, інструкції, життєві поради

тощо), інформація яка стосується особистого добробуту, соціальні стосунки, взаємодія з іншими. Отже, ми розмежували досліджуваних на тих, хто орієнтований на споживання інформації, яка стосується подій у локальному та геополітичному масштабах; осіб, які споживають інформацію з метою саморозвитку, і осіб, які насамперед використовують інформаційну мережу для налагодження стосунків, інтеракції, вирішення поточних завдань. У кожній групі досліджуваних було 50 осіб, для унормування вибірки та із причин того, що найбільшу кількість цікавили «новини в державі», «самоосвіта та науково-популярна інформація», «соціальні стосунки, взаємодія з іншими», які були представлені нами в кожній з окреслених груп.

За результатами нашого дослідження було виявлено, що найбільшу толерантність до невизначеності мають особи, які належать до другої групи досліджуваних (Таблиця 1).

У досліджуваних другої групи найнижчий показник тривалості інформації. Ми припускаємо, що досліджувані другої групи споживають більш якісний інформаційний контент, тому не витрачають додаткового часу на верифікацію змісту. У досліджуваних третьої групи, порівняно із другою групою, нижчий рівень толерантності до невизначеності, проте вони найбільше часу витрачають часу на споживання інформаційного контенту. До цієї групи увійшли досліджувані, які активно користуються електронними соціальними мережами та використовують їх для спільної інтеракції. Найнижчий показник толерантності до невизначеності в осіб першої групи, які споживають інформацію про події, які відбуваються у країні, за кордоном або які мають регіональне значення. У них також,

Таблиця 1

**Рівень толерантності до невизначеності в осіб,
які орієнтовані на споживання інформації різного змісту**

	Інформаційний зміст, що переважно споживають досліджувані	Рівень толерантності до невизначеності	Середній час споживання інформації (хв.)	ρ^1
1.	Новини в державі, події за кордоном, події в регіоні проживання (місто, область)	113	176	0,36
2.	Спорт, наука й освіта, самоосвіта та науково-популярна інформація, мистецтво (музичне, художнє, театральне тощо)	65	108	0,22
3.	Інформація для вирішення поточних завдань (курс валют, погода, контактна інформація, рецепти страв, інструкції, життєві поради тощо), інформація, яка стосується особистого добробуту, соціальні стосунки, взаємодія з іншими	78	220	0,25

порівняно із третьою групою, зберігається висока тривалість споживання інформації. Досліджувані першої групи орієнтовані на споживання інформації із традиційних засобів масової інформації: телебачення, преса, радіо, інтернет-ресурси; досліджувані другої групи споживають інформацію з інтернет-ресурсів (неелектронні соціальні мережі), друкованої інформації. У межах третьої групи досліджувані орієнтовані на споживання інформації з електронних соціальних мереж та інтернет-ресурсів. Найбільш значний статистичний зв'язок між рівнем толерантності до невизначеності та часом споживання інформації залишається у представників першої групи, які в основному цікавляться подіями у світі, державі та на локальному рівні. Найменший рівень статистичного зв'язку спостерігається у групі, де орієнтовані на споживання науково-популярної інформації,

творів мистецтва або інших видів високої культури.

Висновки

Життєдіяльність особистості в сучасному інформаційному суспільстві має безліч загроз дестабілізації внутрішнього світу особистості, руйнування її усталеної картини світу. За результатами проведеного дослідження ми дійшли висновку, що глобалізація контексту особистісного світосприйняття призводить до дестабілізації життєвого простору особистості, фрустрації майбутнього та зниження рівня толерантності до невизначеності. Зафіксовано статистичний зв'язок між тривалістю споживання відомостей із традиційних засобів масової інформації та рівнем толерантності до невизначеності, який варто перевірити на рандомізованій вибірці, що входить до перспектив нашої подальшої роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бек У. Что такое глобализация? Москва : Прогресс-Традиция, 2001. 304 с.
2. Тоффлер Э. Шок будущего. Пер. с англ. Москва : А.С.Т., 2002. 557 с.
3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. Москва : Academia, 2004. 944 с.
4. Кириченко В. Рефлексія дискретності кризових подій життєвого шляху особистості. *Актуальні проблеми психології: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. Київ, 2010. Т. 11. Вип. 3. С. 132–137.
5. Луковицкая Е. Социально-психологическое значение толерантности к неопределенности : дис. ... канд. психол. наук. Санкт-Петербург, 1998. 173 с.
6. Моляко В. Психологічні проблеми конструювання образу світу (загальні положення робочої концепції). *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Київ : Фенікс, 2018. Т. XII : Психологія творчості. Вип. 24. С. 5–18.
7. Goncharov V. The social information in the social communication system. *European Journal of Natural History*. 2010. № 3. P. 82–84.
8. Wong P. Effective management of life stress: The resource-congruence model. *Stress medicine*. 1993. Vol. 9. P. 51–60.

REFERENCES:

1. Bek U. (2001) Chtotakoe globalizatsiya? [What is globalization?] M.: Progress-Traditsiya, 2001. – 304. [in Russian]
2. Toffler E. Shokbuduschego (2002) [Shock of the future] M.: Izdatelstvo ACT, 2002. – 557 [in Russian]
3. Bell D. (2004) Gryadusheepostindustrialnoeobschestvo. Opyitsotsialnogoprognozirovaniya [The upcoming post-industrial society. Social Forecasting Experience] M.: Academia, 2004. – 944 [in Russian]
4. Kyrychenko V.V. (2010) Refleksiyadiskretnostikrizovihpodijzhittyevogoshlyahuosobistosti [Reflectionofthedisc retenessofcrisiseventsinthepersonallifepath] *Actual problems of psychology: Psychology of personality. Psychological assistance to the individual*. Kyiv, 2010. Volume 11. 132–137. [in Ukrainian]
5. Lukovckaya E.G. Socialno-psihologicheskoeznachenietolerantnostikneopredelennosti: dissertaciyanasoiskaniyeuchyonojstepenikandidatapsihologicheskikh nauk [The socio-psychological significance of tolerance to uncertainty: a dissertation for the degree of candidate of psychological sciences] St. Petersburg, 1998, 173 [in Russian]
6. Molyako V.O. Psihologichniproblemikonstruyuvannyaobrazusvitu (zagalnipolozhennyarobochoyikonceptiyi) [Psychologicalproblemsofconstructingtheimageoftheworld (generalprovisionsoftheworkingconcept)] *Actual problems of psychology: Collection of scientific works of the Institute of Psychology named after G.S. Kostyuk NAPS of Ukraine*. K.: Vidavnytvo Feniks, 2018. T. 12. Psihologiyatvorchoosti. Vipusk 24. 5–18 [in Ukrainian]
7. Goncharov V.N. The social information in the social communication system *European Journal of Natural History*. 2010. № 3. 82–84 [in English]
8. Wong P.T. Effective management of life stress: The resource-congruence model *Stress medicine*, 1993. Vol. 9. 51–60 [in English]